

UMBERTO CASSUTO ÉS A MÓZESI TEREMTÉSTÖRTÉNET ESZTÉTIKÁJA

SZABADOS ÁDÁM

Egy ismert zsidó bibliakutató segítségével szeretnék néhány gondolatot megfogalmazni a mózesi teremtéstörténet esztétikájáról. Isten irodalmi formát használt arra, hogy a világ eredetének igaz történetét elmondja nekünk. Ez a történet mindenekelőtt az ókori mítoszokkal száll vitába, azokhoz képest fogalmaz meg radikálisan új üzenetet. Az irodalmi forma tökéletes összhangban van az eredeti befogadó közeg képességeivel és elvárásaival. Az isteni akkomodáció (ahogy Kálvin Isten felénk lehajló kommunikációját nevezte) ott és akkor megfelelt a célnak, és a hermeneutika és exegézis tanító feladata az, hogy ezt ma is releváns üzenetként közvetítse felénk.

Aki egzakt tudományos leírást vár a bibliai teremtéstörténettől, azt a szíve mélyén valószínűleg mégis frusztrálja a szöveg formája. Az ihletett író fogalmazhatott volna világosabban és egyértelműbben! Talán egy kicsit kevesebb kép is megtette volna, viszont a precízebb, konkrétabb, részletesebb, kevésbé félreérthető fogalmazás egyáltalán nem ártott volna a leírásnak! Nehéz így a szöveg alapján tudományos igényességgel érvelni, főleg, hogy még a két teremtéstörténetben összekeveredő elemeket is szét kell válogatni és sorba kell rendezni, mert a szövegbe enélkül nagyon könnyen bele lehet kötni! A Biblia iránti tiszteletből és stratégiai okokból erről a frusztrációról természetesen nem beszélnek, de ez nem azt jelenti, hogy a probléma nem is létezik. Csakhogy a gond nem a szöveggel, hanem az elvárásokkal van. Nem csodálkoznék azon, ha ugyanezek az emberek egy Claude Monet vagy egy Lőrincze Miklós festmény láttán is a világosabb fogalmazást kérnék számon. A bibliai leírás gondosan szerkesztett szöveg, de sokkal közelebb áll a művészethez, mint a tudományhoz. Mielőtt ebben bárki is értékítéletet látna, fontos tisztázni, hogy a tudomány és a művészet a valóság leírásának és megismerésének két különböző – de egyaránt érvényes – formája. A szöveggel való egészséges kapcsolatunknak feltétele azonban, hogy tisztán lássuk, melyik kommunikációs formához áll közelebb.

A zsidó [Umberto Cassuto](#) a teremtéstörténet műfaját *költői prózaként* határozta meg, és a *Geneziszről* szóló [kommentárjában](#) számos példán keresztül érvelt amellett, hogy a szöveg tökéletesen kimért és arányos kompozíció. Cassuto meglátásainak a fényében lehetetlennek tartom, hogy figyelmen kívül hagyjuk a bibliai szerző esztétikai törekvéseit. A francia evangéliumi Henri Blocher Cassuto könyvét a legnagyobb tudományos kommentárnak nevezte, amelyet a júdaizmus a közelmúltban létrehozott. Blocher szerint Cassuto „filológiai hozzáértése és független ítéletei nagy értéket képviselnek” (*Kezdetben*, 274).

Cassuto a héber szöveggel dolgozva érdekes felfedezéseket tett. Néhányat ezek közül megemlítek, de a felsorolás messze nem meríti ki Cassuto megfigyeléseit. A zsidó rabbi modern kommentárja ugyan nem a Jézusban kapott kinyilatkoztatás fényében tekint az eredettörténetre (ami

kétségkívül korlátot jelent), de annak ellenére mentes a modern bibliakritika távoságtartó szkepszisétől, hogy munkájában az igényes exegézis és a tudományos diskurzusban való értő részvétel minden jele megmutatkozik. Cassuto együtt lélegzik a szöveggel, és nyilván előnyt jelentett számára az is, hogy a héber nyelv és a héber gondolkodásmód a vérében volt. A Genezist a maszoréta tudósok alaposságával és a szavak és betűk iránti tiszteletével kutatta, és nem is eredménytelenül. (Ha valakinek volt már a kezében héber Biblia, az észrevehette, hogy egyes betűk nagyobbra lettek szedve, mint a többi. A maszoréta másolók ugyanis megszámozták, hogy egy könyvben hány betű van, és megjelölték az első, a középső és az utolsó betűt. Az egész Tanakh középső betűjét is nagyobbra szedték, hogy a másolás során egyetlen betű se veszessen el a szövegből.) Ez a sziszifuszinak tűnő igényesség termelt néhány érdekes gyümölcsöt Cassuto számára is, amikor a Genézis első fejezeteit tanulmányozta.

Kimutatja például, hogy a bevezető versek után a szöveg hét bekezdésből áll. Tíz kijelentés hangzik el Isten szájából, melyből hét teremtő szó („legyen”), és három az emberrel kapcsolatos. A „világosság” és „nappal” szavak hétszer fordulnak elő. A „víz” szó is hétszer van említve. Hét alkalommal olvassuk, hogy „és látta Isten, hogy jó”. Cassuto arra is rámutat, hogy a héber szövegben az első versben éppen hét szó található. És ez még nem minden. A második vers pedig tizennégy (kétszer hét) szóból áll. Ráadásul a hetedik bekezdésben három mondat van, mindegyik mondat éppen hét szó. Sőt, ezekben a mondatokban a „hetedik” (הַשְּׁבִיעִי) szó mindig a mondat közepén található. Utánánéztem ezeknek a héber szövegben, valóban úgy van, ahogy Cassuto állítja.

Mielőtt bárki útja ezek után valamiféle bibliai számmisztika irányába vezetne, szeretném azt a meggyőződésemet megosztani, hogy ezeknek a mozzanatoknak pusztán esztétikai jelentőségük van, melyek a zsidók számára a szövegben való gyönyörködést szolgálták, illetve gyakorlati segítséget jelentettek a teremtéstörténet memorizálásához. Cassuto példái azt támasztják alá, hogy a Genézis első fejezeteinek irodalmi értéke kimagasló, és nem a tudományos precizitás, hanem a tökéletes művészi megformálás az elsődleges mozgatórugója. A hetes szám gyakori ismétlődése (és váratlan formákban való felbukkanása) pedig azt kiáltja az olvasó fülébe egyre hangosabban, hogy az egész teremtés csúcspontja az Isten *szombatja*. A teremtés hét napjáról mint irodalmi keretről is ennek a fényében érdemes gondolkodnunk.

Sokaknak ezzel az egészszel valószínűleg az jelenti a legnagyobb gondot, hogy úgy érzik, ha a szöveget esztétikai alkotásként fogadjuk el, akkor eltűnik a historiográfiai értéke, vagyis nem lesz többé történeti referencialitása, nem a valóságos eseményeket írja le. Ez azonban nem feltétlenül igaz. Egy szöveg akkor is utalhat valódi történeti eseményekre, ha ezt nem egzakt tudományos módon teszi. A művészi megfogalmazás homályban hagy olyan részleteket, melyek a tudósokat érdeklik, de megvilágít és erőteljesen kommunikál más részleteket, melyeket viszont a tudományos leírás nem lenne képes megfoghatóvá tenni a számunkra. Vajon hányan olvastunk történészek által írt könyveket az 1848-as szabadságharc leverése utáni időkről? Ugye, nem sokan.

De mindannyian olvastuk Arany Jánostól *A walesi bárdokat*, és a vers alapján erőteljes (és igaz) képünk van azokról a lehangoló évekről, melyekben nem volt szabad kimondani az igazságot. A költő ráadásul úgy hoz bennünket kapcsolatba – indirekt módon – a kor légkörével, hogy ne csak a kort értsük meg, de azt is, hogy mi annak a jelentősége a mi számunkra, és milyen magatartást követel meg tőlünk az adott történelmi helyzet. A művészi jelleg és a történelmi referencialitás nem zárják ki egymást.

A Genézis az eredetről beszél, és igaz dolgokat mond el róla. Költői próza formájában teszi ezt, tanító és nevelő célzattal. Abba a hosszabb kifejtést igénylő témába most nem szeretnék belemenni, de azért megemlítem, hogy a nyelv mindig metaforikusan és szelektív módon utal a valóságra, és nem csak akkor, ha költői eszközökkel él. (Angolul tudóknak ajánlom ezzel kapcsolatos [dolgozatomat](#).) A Genézis esetében is szelektív a kinyilatkoztatás történelmi referencialitása, azonban Isten bölcsessége végezte ezt a szelekciót, ezért úgy jó, ahogy van, ne tegyünk hozzá semmit.